

עיונים לפרשת "ויקהל פקודי" עפ"י הרמב"ם

מרכז מורשת הרמב"ם רח' התנאים 6 טבריה, משרדי המרכז רח' יוחנן בן זכאי 6 טבריה, טלפקס- 04-6790632

לשאלות, הערות והארות info@harambam.org.il

לעילוי נשמת אסתר בת רחמה

פסח ומצה

הרב שאולי גרינפלד

כיון שהעברים אוכלים את הצאן שהמצרים יראים אותו. מכאן אנו לומדים שהמצרים הקדמונים סגדו לבהמות. וכן אנו שבים ופוגשים עובדה זו כאשר יוסף מדריך את אחיו כיצד לבקש מפרעה את ארץ גושן:

"ואמרתם אנשי מקנה היו עבדיך מנעורינו ועד עתה גם אנחנו גם אבותינו, בעבור תשבו בארץ גשן כי תועבת מצרים כל רעה צאן".

המצרים מתעבים רועי צאן, ועל כן מוכרחת להיות הפרדה בינם לביננו.

וכן בחומש שמות³, כאשר משה רבינו מסביר לפרעה מדוע אין אפשרות שעם ישראל יקיים את החג לה' מבלי לצאת ממצרים, מנמק משה:

"ויאמר משה לא נכון לעשות כן, כי תועבת מצרים נזבח לה' אלקינו, הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלנו?!"

המצרים לא יוכלו לסבול את המצב שבו הם צריכים לראות אותנו שוחטים את יראתם - ויסקלו אותנו. לאור זאת, הרמב"ם בספרו מורה הנבוכים⁴ רואה בשחיטת הפסח את תחילת ההירפאות מחוליי הדעות של פולחן מצרים:

"כבר ביארה התורה, כפי תרגום אונקלוס, כי הקב"ט המצריים היו עובדים מזל טלה, ולפיכך היו אוסרים שחיטת הצאן ומתעבים רועי הצאן... ומחמת העניין הזה ... נצטוינו בשחיטת כבש הפסח והזאת דמו במצרים על הפתחים מבחוץ, לנקות עצמינו מאותן ההשקפות ולפרסם הפכן, והחדרת הדעה שהמעשה אשר אתם

השבת מוסיפים לקריאת התורה את הקריאה האחרונה מ'ארבעת הפרשות' - פרשת החֶדֶש. לאחר הציווי על מצוות קידוש החודש, אנו קוראים את הציווי על הבאת 'פסח מצרים':

"החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה. דברו אל כל עדת ישראל לאמר, בעשר לחדש הזה ויקחו להם איש שה לבית אָבת שה לבית... והיה לכם למשמרת עד ארבעה עשר יום לחדש הזה, ושחטו אתו כל קהל עדת ישראל בין הערבים. ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אותו בהם".

בחומש בראשית², בפרשת מקץ, מספרת התורה שכאשר אחי יוסף הוזמנו לסעודה אצל המשנה למלך מצרים, היו צריכים המשרתים להכין שלושה שולחנות שונים:

"וישימו לו לבדו, ולהם לבדם, ולמצרים האכלים אתו לבדם, כי לא יוכלון המצרים לֶאֱכֹל את העברים לחם כי תועבה הִוא למצרים".

יוסף קיבל שולחן משלו, שהרי הוא המשנה למלך, אך מדוע המצרים ואחי יוסף היו צריכים לאכול בנפרד? התורה מסבירה שזאת כיון שתועבה למצרים לאכול לחם עם העברים. וכי מה התועבה הגדולה שיש למצרים בלחמם של העברים? משיב על כך אונקלוס בתרגומו:

"ארי לא יכלין מצראי למיכל עם עבראי לחמא, ארי בעירא דמצראי דְחִלִין ליה עבראי אכלין".

ובעברית: המצרים לא יכולים לאכול עם העברים לחם,

1 שמות י"ב, ב - ז.

2 מ"ג, ל"ב.

3 ח, כ"ב.

4 ג, מ"ו. עמ' שפ"א - שפ"ב במהדורת הגאון מהר"י

קאפח.

כאשר יצאנו ממצרים, קיבלנו חירות. מהי החירות?
"ישראל נתנשאו לחירות ביציאת מצרים. זאת היא
חירות עליונה **שחרור הרצון, חופש האופי**".

בן חורין אמיתי, הוא אדם שנאמן לרצונו באמת.
מִן ראש הישיבה, הרב שאול ישראלי זצ"ל, באחת
מדרשותיו לפסח⁸, הגדיר זאת כך:

"להיות בן חורין פירושו לא להכנע ולא לוותר מהאמת
כמלא נימה, לא מפני דעת הזולת ואף לא מפני היצרים
שלי עצמי".

כאשר הרצון שלנו מושפע מאחרים, או אפילו מהיצרים
שלנו – ההליכה שלנו אחרי אינה מבטאת חירות. בן
חורין הוא שמסוגל לשחרר את הרצון שלו. ומהו רצון
משוחרר? כבר לימדנו מִן הרב באורות התשובה⁹:

"כששוכחים את מהות הנשמה העצמית, כשמסיחים
דעה מלהסתכל בתוכיות החיים הפנימיים של עצמו,
הכל נעשה מעורבב ומסופק. והתשובה הראשית שהיא
מאירה את המחשכים מיד - היא **שישוב האדם אל
עצמו**, אל שורש נשמתו - **ומיד ישוב אל האלוקים**".

חירות זו קיבלנו ביציאת מצרים, והקדוש ברוך הוא חוזר
ומחדש בנו כח זה בכל שנה כאשר חג הפסח מתחדש.
אנו מבטאים זאת באכילת המצה – העשויה מבצק
בצורתו הבסיסית - לפני שתפח, לפני ש'כבלי ההכרח'
נתנו בו את צביונם. בזמן זה, שבו הקדוש ברוך הוא
מחדש בנו את כח החירות, אין מקום לאכילת חמץ. אל
ההתפתחות על אילוציה השונים, נשוב מיד אחר כך.

עם ישראל במצרים נדרש לשחוט את השה. והיינו כפי
שלימד אותנו הרמב"ם: להכריז שאיננו עוד משועבדים
לתרבות המצרית והזיונית. מכאן ואילך נהיה נאמנים
לרצון החפשי שלנו, להיות עבדי ה' באמת, ל'רפואת
הנשמה המשוחררת - חירות עליון בגאולה שלמה,
כלשונו של מִן הרב.

חושבים אותו גורם משחית – הוא המציל מן ההשחתה,
'ופסח ה' על הפתח ולא יתן המשחית לבוא אל בתיכם
לנגוף⁵, בשכר פרסום המשמעת וסילוק מה שהיה חמור
בעיני עובדי עבודה זרה".

כאשר עם ישראל לוקחים את הכבש, שעד לאחרונה
היה אליל מקודש, שוחטים אותו ומורחים את דמו על
פתחי הבתים, ובכך מצילים את נפשם ממכת בכורות,
הרי שהם במו ידיהם שוברים את התפיסה האלילית
שאליה הורגלו בשנות השעבוד.

בהמשך הקריאה, אנו לומדים על הציווי לאכול מצה
שבעה ימים. הרמב"ם⁶ מסביר שהטעם לכך שמצוות
אכילת המצה נמשכת זמן ממושך הוא:

"אכילת המצה, אילו היה יום אחד, לא היינו מרגישים
אותו, ולא עניינו ניכר, כי פעמים רבות אוכל אדם מן
אחד מן המאכלים יומיים שלושה, אבל יראה עניינו
ויתפרסם סיפורו בהתמדת אכילתו מחזור שלם".

המצה מזכירה לנו את היציאה ממצרים בחיפזון, ואנו
אוכלים אותה זמן ממושך, כדי שהיא באמת תקבל
נוכחות בתודעה שלנו.

וכאן יש לשאול: מדוע אם כן הפסח נאכל לילה אחד,
ואינו נאכל שבעה ימים כמו המצה? ונראה שלפי טעמיו
של הרמב"ם ניתן לבאר כך: שחיטת הפסח דרשה
אומץ רב: לקחת את מה שהורגלו לחשוב שהוא קדוש
– ולשחוט אותו. דבר כזה היה ניכר מעצם עשייתו.
לעומת זאת אכילת מצה יכולה להיתפס כגיוון בלבד
של התפריט, ולא כהיכר מיוחד, ולכן לאכילת המצה
נדרש זמן ממושך. הרמב"ם לא נתן טעם מיוחד לאיסור
אכילת החמץ בפסח, וכנראה שהבין שמניעת החמץ
נדרשת להבלטת אכילת המצה.

מִן הראי"ה קוק זצ"ל, באורות הקודש חלק ג'⁷, נתן
מבט חדש על מצות אכילת המצה ואיסור אכילת החמץ.
הרב עומד על כך, שבדרך כלל אדם אינו בן חורין לעשות
כרצונו, אלא נתון בתוך מערכות גדולות של אילוצים:
'כְּבִלֵי הַקְּהָרָח' כלשונו. זו מציאות נורמלית, כך דרכו
של העולם, וזו התמודדות המוטלת עלינו, בעולם הזה.

8 בני חורין. שיח שאול לשלש רגלים עמ' ז.
9 ט"ו, י.

5 שמות י"ב, כ"ג.
6 שם עמ' שע"ה.
7 הבחירה והחירות בישראל. מוסר הקודש כ"ח. עמ' ל"ה.